

Тетяна Кочубей

ПЕРШОДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Вступна стаття

Культурно-освітні процеси, що мали місце в Україні у XVII ст., зазнавали неоднозначних і часто суперечливих впливів. З одного боку, вагомий вплив справляли чинники породженні чужоземним, польським володарюванням, а з другого – українська культура «зберігала духовне коріння східнослов'янської єдності й водночас активно освоювала досягнення західноєвропейського просвітництва, трансформатором і передавачем яких була Польща» [4, с. 266]. Розташування України на межі греко-слов'янського культурного світу з латинською Європою зумовлювало те, що ці процеси й «у формах освітньої практики, і в основному колі просвітницьких ідей поєднували яскравіше, ніж будь-де інде, інонаціональне з національним, що базувалося на стійких традиціях просвітньої культури Стародавньої Русі» [4, с. 266]. Тому висвітлення становлення і розвитку Львівського університету як першого вищого навчального закладу європейського типу на західних землях України має вагоме значення. Адже для адекватної оцінки розвитку освіти в період українського бароко важливо простежити, коли і яким чином засвоювався запозичений досвід, форми і методи організації навчально-виховного процесу з європейських вищих навчальних закладів, і на рівні запозичення встановити як окремі, так і типологічно споріднені явища, які самостійно виникали на національному ґрунті.

Люблінська унія 1569 р. поклала початок пануванню в Україні польської шляхти, загостривши боротьбу між окремими прошарками польсько-українського суспільства. Панування шляхти в економічній і соціальній галузях супроводжувалося також тиском у галузі культури і освіти. Разом з католицьким духовенством польська шляхта проводила в Україні політику колонізації і покатоличення широких мас населення. Підготовка ідеологів католицизму здійснювалася в єзуїтських колежіумах – навчальних закладах особливого типу, в яких навчали широкому спектру світських дисциплін у поєднанні з богослов'ям. Навчально-виховний процес був орієнтований на те, що з цих закладів мав вийти єзуїт, пропагандист католицизму, борець з православ'ям, проповідувач

польської культури серед українського народу.

Водночас через такі школи в Україні поширювалися західноєвропейські ідеї гуманізму (нове трактування місця людини у Всесвіті, визнання її цінності та прагнення до досконалості, повага до людини, возвеличення праці людини) та реформації (боротьба проти схоластики та догматизму в шкільництві, розмежування наукових знань і теології, переорієнтація змісту освіти від богопізнання до пізнання природи і людини). Вони сприяли поширенню освіти на теренах України другої половини XVII–XVIII ст.

Особливого загострення польсько-українські конфлікти набувають у 40-х роках XVII ст. Старі духовні зв'язки двох народів – українського й польського – часів Ренесансу трансформувалися в напругу і протистояння в політичній, національній та релігійній площинах, що не могло не вилитися у серйозне повстання. Аналізуючи передумови повстання 1648 р., О. Субтельний серед найбільш важливих називає, по-перше, те, що щойно освоєні землі Київщини, Брацлавщини та Чернігівщини, які стали ареною повстання, «були унікальними не лише в Речі Посполитій, а й в усій Європі», «належали чи не наймогутнішим та найбагатшим магнатам»; по-друге, їх заселяв люд, «готовий і здатний боротися за свої інтереси». Інакше кажучи, «в новоколонізованій Україні одні з найбільших в Європі феодалів-гнобителів зіткнулися з одним з найнепокірніших народів» [5, с. 115].

У 1660 р. стався розподіл України на Правобережну та Лівобережну, кожна зі своїм гетьманом. З середини 60-х років XVII ст. Україна стає ареною російсько-польського протистояння. До того ж в Україні розпочинається міжусобна боротьба. За Андрусівським перемир'ям Правобережна Україна стає сферою інтересів поляків, а Лівобережна – Росії [2].

У цьому контексті варто звернутися до діяльності Львівського університету, який давав вищу освіту. Заснований у 1661 році, він відіграв важливу роль у розвитку педагогічної думки і освіти на західних землях України. Ще у 1658 році верхівка козацької старшини і шляхетська Польща уклали

договір (в історію ввійшов під назвою Гадяцький) про відкриття в Україні двох вищих шкіл – академії на правах університету. Одна з них – Київська академія, іншу планувалося відкрити на базі Львівської братської школи. Однак католицьким духовенством і феодалами була розгорнута активна діяльність проти далекоглядних планів. Вони запропонували створити академію на базі Львівської єзуїтської школи-колегії. Отже, **20 січня 1661 року** король Польщі Ян Казимир підписав диплом, який надавав Львівській єзуїтській колегії «гідність академії і титул університету», «рівність у правах і прерогативах Краківській академії» з правом викладання всіх тогочасних університетських дисциплін та присудження вчених ступенів [6, с. 20–22]. І хоча діяльність університету визначалася соціальними інтересами панівних класів Речі Посполитої, їхніми ідеологічними настановами, університет, як вищий навчальний заклад, «не міг знаходитись у повній ізоляції від суспільного життя, його глибинних процесів і поступального руху світової науки» [3, с. 16]. Свідченням цього є «Лист. Повторний до Преподобних Отців Львівської єзуїтської колегії. З рефлексіями на приписи, виданих ними у 1761 р. щодо Львівської академії», знайдений нами у бібліотеці Польської академії наук (м. Курнік), в якому ведеться полеміка стосовно надання привілеїв Замоїській академії рівних з Краківською і Львівською академіями, висловлюються побоювання, що Львівська академія, претендуючи на «схожість до Краківської...», порушує силу і цілісність давніх Законів, прав і прерогатив Краківської Академії, якщо не прагне їх присвоїти собі». Цей Лист указує на те, що точилася боротьба за визнання Замоїської академії рівної у правах з Львівським університетом (академією), як вищим навчальним закладом європейського типу. Зокрема, у ньому зазначається: «Що право Краківської Академії від королів Казимира Великого і Ягеллона і засновників надане, нічого саме у собі не заключає, таке ж як у рівних їй школах і академіях, яке згодом передано Львівській Академії, цьому ж праву підлягає» [7]. Вся підготовка в університеті, включаючи і стиль педагогічного керівництва, здійснювалася відповідно до інтересів католицької церкви.

На першому етапі діяльності університету, який тривав понад **100 років**, навчання проводилося за програмою єзуїтських шкіл. Відділ філософії був підготовчим; студенти протягом **2–3 років** опановували переважно філософську систему Арістотеля в її середньовічному тлумаченні. Історія, географія та грецька мова вивчалися в досить обмеженому обсязі. Відтак чотири роки тривала богословська підготовка [3, с. 17].

Завершуючи навчання, студенти одержували

наукові ступені, які можна ототожнити із сучасними освітньо-кваліфікаційними рівнями: ліценціат, бакалавр, магістр, доктор наук. Явно, що вся підготовка в університеті, включаючи і стиль педагогічного керівництва, здійснювалася крізь призму інтересів католицької церкви.

Значний вплив на навчальний процес в університеті мали наукові відкриття кінця **XVI–XVII ст.**, такі як утвердження геліоцентричної системи М. Коперником, Г. Галілеєм, Дж. Бруно і К. Кеплером, множинність світів, безмежність Всесвіту та мінливість світу (Г. Галілей, Х. Гюнгенс), розпад феодално-кріпосних відносин, розвиток ідей французьких просвітителів. Названі причини сприяли відкриттю у **XVIII ст.** кафедри математики, створенню математично-фізичного кабінету, астрономічної обсерваторії, введенню у навчальні плани польської, французької і німецької мов, географії та історії як окремих предметів. Такі нововведення значною мірою покращили зміст і якість підготовки фахівців. У **XVIII столітті**, як зазначає Я. Ісаєвич у монографії «Братства та їх роль в розвитку української культури **XVI–XVIII ст.**» (1966), в університеті викладали такі вчені, як історик К. Несецький, математики Ф. Гродзіцький і Т. Секержинський, видатний діяч освіти і письменник Г. Пірамонов, громадський діяч, письменник і філософ І. Красіцький. Багато з них пізніше продовжили навчання у Київській академії, стали викладачами Московської та Петербурзької семінарій (Ф. Лопатинський, Я. Заблоцький, М. Слотвинський, Я. Богомолівський, А. Зертіс-Каменський).

У **1772 році** відбувся перший переділ Польщі, за яким західні землі України перейшли у володіння Австрійської монархії. З цієї причини та під тиском громадської думки Папа римський прийняв рішення про ліквідацію ордена єзуїтів. Планами монархії передбачалася реформа **3-х** австрійських університетів – Віденського, Празького та Львівського. Перед ними ставилося завдання готувати професійні кадри – учителів, суддів і священників, – а не виховання і підготовка вчених. У зв'язку з цим у жовтні **1784 р.** імператор Йосиф II підписав диплом про відновлення Львівського університету, в якому зазначалося, що цей заклад складатиметься з чотирьох факультетів: філософського, юридичного, медичного і теологічного. До його складу також входила гімназія [6; 8].

Базою комплектування університету слугувала гімназія, навчання в якій тривало п'ять років і здійснювалося німецькою та латинською мовами. Перші три роки студенти навчалися за програмою філософського факультету, який, по суті, був загальноосвітнім, підготовчим. Потім студенти

переходили на один із спеціальних факультетів або продовжували навчання на цьому ж факультеті за окремою програмою. Навчання на спеціальних факультетах тривало чотири роки і звичайно провадилося латинською мовою, лише деякі предмети читалися німецькою або польською мовою [3, с. 19].

Як позитивне в організації роботи університету слід відзначити те, що зміст програм більшості факультетів мав світський характер.

У 1787 р. при університеті засновується український (руський) інститут (**Studium Ruthenum**), першочерговим завданням якого було визначено підготовку вчителів для реальних і класичних гімназій, в яких навчалися діти українців. Багато зусиль для його створення доклав професор університету П. Лодій. Його заслугою є також опублікована у власному перекладі з латини тогочасною літературною українською мовою праця німецького філософа Х. Баумайстера «Наставлення любомудрія правоучительного» (1790) для «пользи учащегося юношества галиційського» [1, с. 148–155]. Хоча проіснував цей інститут недовго (вже у 1809 р. викладання українською мовою скасовується), все ж таки він відіграв важливу роль, завдячуючи впровадженню української мови в навчальний процес [3, с. 20].

Наукові досягнення окремих учених університету здобули визнання і в країні, і за її межами. Так, декан філософського факультету, професор фізики І. Мартинович підготував наукову працю «Хімічне дослідження галицької ропи», яка мала практичне значення для вивчення природних ресурсів Галичини. Високу оцінку в прогресивних наукових колах здобула праця професора кафедри фізики Ф. Гюсмана «Опис віку земної кулі з точки зору фізики». А. Кунцек був автором таких праць, як «Вчення про світло», «Популярна астрономія», «Популярний виклад з метеорології», «Студії з вищої фізики» [3].

Помітний слід в історії університету і педагогічної думки кінця XVIII ст. залишив П. Лодій, який написав підручники «Метафізика» і «Логічні настанови». У 20–30-х роках XIX ст. активізувалися дослідження в галузі краєзнавства та гуманітарних наук. Вихованець університету І. Могильницький підготував першу в Галичині граматику української мови. У її передмові під назвою «Відомість о руськім язичі» українська мова визначалася як самостійна серед східнослов'янських мов.

Подамо фрагменти зазначеного у вступній статті «Листа. Повторного до Преподобних Отців Львівської єзуїтської колегії. З рефлексіями на приписи, виданих ними у 1761 р. щодо Львівської академії» мовою оригіналу та адаптованого до читання. Маємо надію, що наведене маловідоме

джерело сприятиме розумінню важливості і ролі Львівського університету, як вищого навчального закладу європейського типу на західних землях, в історії становлення і розвитку вищої освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Возняк М. До характеристики Петра Лодія / М. Возняк // Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 1913. – Т. 113. – С. 148–155.
2. Коротич Г. В. Історія філософії України : курс лекцій / Г. В. Коротич. – Маріуполь, 2002. – 148 с.
3. Львівський університет. – Львів : Вид-во при Львівському держ. ун-ті видавничого об'єднання «Вища школа», 1986. – 147 с.
4. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII в. / отв. ред.: Э. Д. Днепров, О. Е. Кошелева, Г. Б. Корнетов [и др.]. – М. : Педагогика, 1989. – 480 с.
5. Субтельний О. Україна: історія / Орест Субтельний ; [пер. з англ. Ю.І. Шевчука ; вст. ст. С.В. Кульчицького]. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1993. – 720 с.
6. Finkel, Starzynski S. Historia uniwersytetu Lwowskiego / Starzynski S. Finkel. – Lwow, 1894. Cz. 1. – S. 20–30.

Наукова бібліотека Польської Академії наук (Польща – м. Курнік)

Відділ стародруків та рукописів

7. List Powtorny do Wielebnych OO. Jezuitow Collegium Lwowfkiego. Z Reflexyáminá Skrypto Erekcyci pretendowáney we Lwowie Akádemii przez Fcbfwieżowydány Roku 1761. – 53 s.

Центральний державний історичний архів України, м Київ

8. Ф. 363 Штаб військового генерал-губернатора Галиції 1914–1917 рр. Оп. 1
9. Спр. 142. Об открытии Львовского университета и слушании студентами философского и богословского факультетов лекций на русском языке. Россия и Галиция: I. Духовные нужды православия в Галиции вь связи с религиозным прошлым; II. Желательная духовная политика Православия вь Галицииивь связи съпрошлымь и настоящимь. (Завбдывающего Продовольстввннимь Отдбломь Военнаго Генераль-Губернатора Галиции, Ротмистра С. И. Данилова), арк. 61 зв.

LIST.

P O W T O R N Y
Do Wielebnych OO. Jezuitów Collegium
Lwowskiego.

Z Reflexjami na Strypt o Erekcji pretendowanej we Lwo-
wie Akademii przez Jch święte wydany
Roku 1761.

NJe zawiadłem się Wielebnym Oycowiem, że List mój Przyjacielowi
na Książkę Ważną pod Tytułem *Oświecenie Prawdy w Roku
przebieżnym 1760.* we Lwowie przez Wielebnosć Ważną wy-
daną, napisany pogardzicie, takto zdanie swoje mocno kocha-
icie. Jakoż dość uporczywie (wybaczyć prosić) Wielebnosć Wa-
żna kocha go, gdy nowym ikryptem Roku Teraźniejszego 1761,
Erekcją pretendowaną Akademii we Lwowie niby usprawiedliwia-
jącym bronić swoje zdania nie przestaje. Tłumaczy Wielebnosć Wa-
żna Prawą Akademią Krakowską i Zamoykiewą, i nauczyć tego
Rzeczpospolitą Nayaś: konieczne użycie, czego od czafów Nayaś:
ZYGmunTA III. struchac i przytomować niechciała, ale jako się niżej
pokazę, odrzucała. Moim zdaniem w przyjaźni i poufałości mówią-
cieżby naśladować skromność Wielkopolskich OO. Jezuitów w pol-
braci swoich, którzy zalkolani podwazy o podobną Akademią dla
kollegium Poznańskiego, raz za ZYGmunTA III. Roku 1611. drugi raz
za JANA III. 1678. Przywileje na to Krolewskie i Bullę otrzymali; a że
się to nie podobąło Sądowi Nayaś: Rzeczpospolitey, poprzestali, i
kontentują się tam zwyciężonymi Szkołami, a nie tak polepować, tak do-
bitnie Wielebnosć Ważna na Rusi postępuje, kiedy nakolawizy się już
porczy razy za Nayaś: JANA KAZIMIERZA w Roku 1661. 1662. 1663.
za JANA III. 1688. za AUGUSTA II. 1725. aż do im Akademią otwo-
rzono we Lwowie, gdy Rzeczpospolita otworzyć nie dopuszcza,
balczce i teież tak nakoczywie, gwałtem ją sobie oawiera i czwarty
raz niesłabnie kolebie, nie pominąć na owo: *ter passim list 9c.* O
coż to tu Wielebnosć Ważny chodzą? nie o Szkoły, albowiem Akade-
micy mówią: niech będą we Lwowie mżawizy, tak bywały, i pro-
testują się przed Swiatem, niech będą, y niech będą, Modykami i Prawą
Swiętego Nauczycielami bydzć nie możecie dla zakazu Świętych Kana-
now y Rejczy Zakonney, o coż chodzą!

O jedne Doktorowanie, Berla y Toj. Axamitne sto lat wzna-
wiecie ktoroś? to jest z przeproszeniem importunia dla Sądow Nayaś:
Rzeczpospolitey, domagać się nadania sobie tej Powągi, Honorow y
Ozobob, ktorych już trzy razy dąć y ma nie zezwolicie niechciała. Gdy
zost

38700

czy nie dożyłże dłu Jego ziszczym y mocy w Krolewie, dla czegoż
po redze Praw y Prerogatyw dawniejszego Instytutu Akademickiego
z krzywdą całego Duchobowienstwa Swiętego Wielbnoś Ważna tak
żwawo sięga, y oślatnie temu środku zaślgnawiając Oczyszczenie y Ko-
ficiolowi, przenosić do siebie pragnie? A co nazywają się, że ta żwawość
znac, że już Wielebnosć Ważny nabili głowę punktem honoru, a punkt
honoru wprowadził w upor iprzeciwiania się iprzawiedliwości y polu-
żenictwu, nie mówię tuż Mandatami Krolewskim, Inhibicyonm Rzym-
skim we Lwowie o to położonym, ale osobliwe wiecznemu Interdy-
kowi y Inhibicyi, ktorą Nayaś: AUGUST III. w Roku 1706. y dalszym,
położył, y zakazał, ażebyście w tej misze kłonił przez Nayaś: Kio-
low y Rzeczpospolitą między Wielebnosć Ważną y Akademiąkami upo-
koicznych wkręcy nie wznowiali, Placow y Kamienie we Lwowie we-
dług Tranfakcyi swoich z Miastem Lwowem Roku 1644. zawartych nś
ukrzywdzenie Prawą Akademią Krakowską daley nie ikpowali.
Przełącz uwazyć przytlo racyą w tych Inhibicyach wszelkim prawem
godziwą, że gdzie metu armorum *inter prohibito*, tam tem *intercepçion*
enim hoc sekwelitur, a gdzie to publico *ocçio tumultuum & scandal*, tam
Jure *Gestum* powinien *Magistratus Consilium danti inlibere & interdicere*
ceptum nos assilare &c. Jakożkolwiek bydzć czy przyjęte lub odrzucone
będą, dam teednak.

REFLEXIE.

Na *pretensjonata Erekcji Akademii we Lwowie, z Złaztem bohim Dzie-
14 fawozę wydanego przez Wielek OO. Jzmitow Lucyfufek.*

Zakazyli sobie Wielebni OO. Jezuiti Lwowicy w Książce pomie-
nioney za fundament uprząwiedliwienia swego tłumaczyć Swiatu Pol-
dkiemu Prawą y Przywileje Akademii Krakowskiej y Zamoykiewy, y
pokazyują trzy rzeczy. *Pierwsza* Ze Prawo Akademii Krakowskiej od
KAZIMIERZA Wielkiego y JAGIELLONA Krolow y Fundatorow m-
dane nie cile w sobie nie zamyka, ooby Fundacyom rownych Szkol y
Erekcji innych Akademii a zytym Lwowickiej przeszkadza, oraz tomż
Prawo ubiżażo. *Druga*: Ze Erekcya Akademii Lwowickiej na fundi-
nencie Przywileju Nayaś: JANA KAZIMIERZA w Roku 1661.
Wieleb: OO. Jezuitom Lwowickim pozwolonego nie czyni krzywdy ani
Akademii Zamoykiewy. *Trećca*: Ze Erekcya pretendowana y Przywilej
Kazimierzowski dobrze otrzymany żadnym Konfytucyom y Prawom Publi-
cznym nis ubliża.

REFLEXYA PIERWSZA.

Na *Pratów Akademii Krakowskiej.*

Wielebnym Oycowiem? Juz to nie nowina, bo od czafow osobliwie
Nayaś: ZYGmunTA III. zawrżę jeden platerz mowicie o Prawach
Akademii Krakowskiej, ale czy był kiedy approbowany, y domaczenie
wższę tak co do Erekcji Szkol w samym Krakowie, y okolo Krako-
wa, albo też co do Akademii podobnych w Krolewie od Nayaś: Re-
zeczpospolitey przyjęte, zwazyć należy. Wkręcy nż z Przytlokiego bo
z Orygi-
A

Wielki i Zameyski nafiapily, ale ta Konfityucya 1675. Najyasno: Rzeczpospolita ucila, gdy moc y calosc ley Praw Perogatyw y Ornamentow w ianie y uzywaniu dawnym, nadaley zoflawia y zachowuje, iakby rzekla, *Præter Academiam Zamocensem & Vincensem* odpad to iest od Roku 1675. Akademię Krakowicki zoflawiaie sic isdaj w Koronie, iakto byli Sami ledna przyszedlo 200. lat od czasow Kroli JAGIELLA. Wiec Erekcyja Akademii Lwowickiej na podobienstwo Krakowickiej zprzezwia sic tey Konfityucy, naruzia moc y calosc dawna Praw y Perogatyw Akademii Krakowickiej, gdy ich y sobie przywladzajac *in usu & jure antiquo* nie zoflawia. Albowem kroby Prawa y Perogatywy famym Heimannom rud wywiktem fluzace, na przyklad Woiwodom lub Kazielanom po wizybskich Woiwodztwach rownie z Heimannami nadad, albo dajmy to do Perogatyw Prymasiowkich rownie z Heimannami nadad, albo dajmy to do przypasci? Pytam sic, czyliby Prawa y Perogatywy Prymasyalne lub Heimannike na ow czas zoflawia *in usu antiquo*, czy tez podzieleno y naruzone? Wiec podobno po Orwianem we Lwowie rowniey Akademii w Prawach y Perogatywach iak Krakowicki, nec y calosc dawna Praw y Perogatyw dla Krakowickiej Akademii nie zoflawia.

Przyklad Drugi.

Nie mniey Wielelni OO. Jezuiti Poznansicy od Najyasno: Kroli JANNA KAZIMIERZA otrzymali Przywilej drugi na Akademii w Poznaniu Roku 1655. ale ta kontradykcyi Stanow, od J. W. JEDWAZELA LE-SZCZYNSKIEGO Kanclerza W. K. nie zapieczerowany upad.

Przyklad Trzeci.

Ruicy OO. Jezuiti Roku 1661. wynogli sobie od Najyasno: iakoz JANA KAZIMIERZA, Przywilej na Akademii dla Collegium Lwowkiego (o czym y dzis iefceze kontrowersya) przeczic wicy bacznie na ow czas na Powage Stanow Rzeczpospolitej; niz teraz trudno zaprzec doprzadzil sic Memorjami drukowanemi na Sejmach dwoch 1661. y 1662. o zwiazu 1661, ani Sejmny Konfityucy, ani Rzym Bulli approbujacej pozwolil. Jaka Pofcilka nacyn w Prociacyi Urzadowney data, y te w Polficeze y w Rzymie dkupek wzialy, ze OO. Jezuiti nie pamietajac na odkrylenie swoje Konfityucyami, otrzymali Przywilej na Akademii czujac *Forum Legum, contra Confessionem & collationem Ordinum in preiudicium Jurium Regni & Nationis Civis*: iakto opiewa iezeyce Mianiel bez Konanielitu *Sub Affirmo in Curia Regis Varsaviensis Feria quarta post Dominum Romuli Felicium*: Anni 1662. Lubo zas OO. Jezuiti w tey sprawie bronili sic Skarpytam, naruzc w Rzymie, utrzymajac ze Rzeczpospolita do erygowania Akademii Paważaj nie ma, y bez Jey kontentu te obeydzie, iakto y teraz twierdza, akolci przecie innego zdania byla Kongregacya Kardynalika, ktora ALEXANDER VII. Papeż w Liście dekretnym do Najyasno: JANNA KAZIMIERZA wyrazil w racyach fedmia, miedzy ktoraoni y to dal ze interes Akademii protestujacey we Lwowie nie moze uszaj *subitu*. Albowiem by sic przez to krzywdz Przejacney Akademii Krakowickiej stala, y Sian Rzeczyki Przejacnami Intenem *Prohibentem Ingressum sic*. O czym dolye inż w Kryptkach *Propagatio, Infansio, Luff Reipofit* intyulowanych z wyzbyde sic y fami OO. Jezuiti gty Procs iezego Prokuratora Oycza Ubaldyna Bona 1663. czyniony wydukuia, nie zapra sic. Przewo Krol JAN

Konfityucy Roku 1655. vol: 5. fol: 798. tit. Akademia. *Ponitur Jus Patronatus Academiae Krakoviensis in possessione necesse Rzeczpospolite sic ity nalezy a perone Dekretis Rote Romane ut fructus inter Almam Academiam sic Civae & Inter Societatis, a fundacioni Scholae zoflaw. Tedy my nalezy sic obliwie gwalu in Tutela Societatis, procurantulo usposone tey Akademii, de Oycu. S. adozony sic, aby Ciofy in intezum respicito do Decyzy Najficy y Rzeczpospolitey sic Sprawy odzicac naczy. Gdzie Jus Patronatus Reipublicae, Jura Academice sic usule zachowac obowiazany. Ktoe sic tak iak od i. p. JAGIELLA Krola sic y inlych Autecznych wydanie sic, y nalezy in sic tey Rzeczpospolitey Przewo, in sic Voluntas legum infervocare, tam in 1660, quam in parte approbatory.*

UWAGI NA KONSITYUCYA.

OO. Jezuitow Lwowickich: Nie tu o Lwowickich, lub inicy Akademii Erekcyi, Interes oty Scholae w Krakowie, kure Zeloni nafi utarzi, y po erzyndu sic Edictand, de racione colligit sic.

AKADEMIKOWI: 1. Ta Konfityucya 1655. moze Jus Patronatus Akademii Krakowickiej y Wzylkicy merze Rzeczpospolitey nalezy: Wiec OO. Jezuitom Lwowickim nabycwic. Korkwacyi y Prawami y Akademią Krak: nie nalezy bez wiadomosci y kontentu wizylkicy merze Rzeczpospolitey: Wiec trzonizyza Erekcyi Akademii Lwowickiej bez wiadomosci y kontentu inlych *Comptibus, de jure Jus Patronatus Reipubli*.

2. Ta Konfityucya moze: Ze sic Stany wloza w sprawie inter aliam *diacretum Civae & Patris Societatis* o fundowaniu Szkol; abey O-bec S. C. iud *to* y Wiec izalci *Comptibus Juri* Rzy Rzeczpospolitey odstali. (iako sic *to* wydowala w Sprawie inlyczy Szkolami y Akademią *pro ad contentiois*, dialekt baidzicy, abey ia znae za Jurisdikcy w Erekcyach Szkol, y Akademii, quo ad *Gratia*, y bez wiadomosci Jey Akademii nie otwierac! 3. Ta Konfityucya w Sprawie OO. Jezuitow o Szkoły z Akademią Krakowicki minicy; nie przychyta sic do itrony OO. Jezuitow ale *Jus Patronatus Reipubli* iako y Prawa Jagellonikie Akademii Krak: zachowac przyrzeka, y one in *dato & in parte* approbate. Wiec tłumaczenie Praw Jagellonickich przez OO. Jezuitow dawno czynione co do ulupacyi Szkol odrzaca:

Lubo zak w Skarpycie fitron OO. Jezuiti glosza ze Szkol w Krakowie dobrowolnie uslapili? Rzecz do wiary niepodobna *non* Ze blisko 27. lat ta dobrowolnosc Proccem pasfowala sic o utrzymanie fwych Szkol otwartych w Krakowie, ad Sprzezwicw sic tema Mianiel OO. Jezuitow. *Sub Affirmo in Curia Civae: Feria quarta post Festum Natalitatu Sancti Joannis Baptistae* Anni D. 1654. w którym wyznaj, iako za rezyucyją Lukowia Karyjasno: WLADYSLAWA IV. Intenem Wzsch Stanow, Oycu *M. rectorum* *Hiczar* Prowinicyfowl tego Zakonu rokazuia, Studentow z Kolegium S. Piotra w Krakowie rozpuscili. Sprzezwicwa sic iezce wicyey Reimianiel Akademii Krak: w którym zlumowa sic Akademia, ze OO. Jezuiti z inney w Manfistie swoim przyczyty glosza sic bydz obliwowaniami do zamknacicia Szkol, a nie z Procciu Srdowego, y tnia ze ta Sprawa z obach stron uglowalla sic to przed Kroliem, to przed Komnitarzami z Senatowicwigo y Rysantiego Stanu wyfalonemi, ze Ociec S. odylajac sic Sp. awe do Decyzy Najyasno: Rzeczpospolitej dwoiakimi Lillami z Rzymmeduklucyją *avocis* dal

REFLEXYA DRUGA

O Práwach Akademii Zamojskiej.

Wielelni OO. Jezuiti Lwowicy sąmá jedná racýá, że Lwow jest Stolica Rusi, iżeżi Kákoviká, dopieroz blihká sóbie Zámoyšká Akadémia ústulú przytúlmit, y tym czásem mówią: Ze Zbáhlenia Zámoyška iez Konfessá Najásni: Rzeczpospolitey nástúpá, wácc móże y Lwowška, ále:

Constitutio Anno 1589. Vol. 2.

Dla zyjung Jójine Wálozarszého JANA ZAMOYSKIEGO Kanclerza y Hómáina Koronaszé Wálozarszého, za wólá Panca, Pal y Pozwóleniem Pójszého Zámoyška, tak Koronaszé iáko y Wálozarszého Xájshuá Literálského y Ziem inyých náleżących, pozwólaný mi ucláská Szymu inyéshého Legé peripetis nuszáká nástúpá y steram abroganda, iż mi býdzie wólno uzyćé Ordyńacyą in futurum, o Dobrách iustici.

Dodákie co opuszcilá Drukárnia OO. Jezuitów.

Miágo iez Jého Zámóit náuse, przy wólóńciách jemu náduzých, iáże przy Práwach, y Porzédku, kóty teroz to miá iest, álio kóty uczył mi ástá y to inyéci Jého wácczenié czasy.

Constitutio Anno 1590. Vol. 2. fol. 1536.

Jákolimý przéshého Szymu pozwólił, Jójnie Wálozarszemu JANOWI ZAMOYSKIEMU Kanclerzowi y Hómáinowi Wálozarszemu Koronaszemu Ordyńacyą o wólno nástúpáć iáko y Dálekószých, y sóbécánie mi to náe ucléng zlácia jégo uczyń, iáko ié to Lóhnie przed Sýstem Trybnálskóm, to Robó przéshého iest przy zách wácczeni, óne mócy ucláská Szymu inyéshého, cáb y nástúpáć náe wácczóných y kóndýsách y kóntestách approbátym ná tórzéze czasy. Móć nádużá jemu Náduzóm dóbáć zów zólláwújąc ininutáti, emendáti y ámplius ordináti to aby mi síe zdálo uccia przótem Confidatorem.

UWAGA NA TE KONSYGUCYA.

Wielelni OO. Jezuiti mówią: Gdzież tu co o Akademii Zamojskiej i AKADEMICY: Gdzież w tej Konfitycyi o Przyjęcie Ordyńackiej, o Pośógach, o Artyfela y Fortey Zamojskiej? A któż powie że te nie pod Powagę tych Konfitycyi ślány? Gdyby Przeswątlna Prowincyá Kuská OO. Jezuitów podobne od Nuyásni: Rzeczpospolitey Konfitycye y Kontená miáa byh, tedyby dotychczás w Kollegium tej Stolicy i Kontená Akademii śláńci.

Tu bowiem Konfitycyą, Sub Legé peripetis nuszáká ná postérum abroganda Wize Stany Rzeczypo: pozwólá JANOVI ZAMOYSKIEMU czyńié Ordyńacyą o dobrách, lub Mázótem wyśláwić, to iest rozrádzáć síe y rozprádzáć ná Prawo Ziemské y póspolite Krolestwa wéduż síe wóley: którz próż móć wácczá, czy Mázótem czy Akadémia w Mázótem uślánowié, iájąc exemptionem niéiáko á Jure communi Regni i ádo Tá Konfitycyá 1589. JAN ZAMOYSKI má óraz zezwólenie dla Stólcézného Miásta Ordynacyi, áżeby to náim Práwa y Porzédki czýł á uczyńié náim tróćé twórczóné czasy: Próż co za próżéba tego bylá, áżeby Pán w Miescie wládnym mógł síe powłóczónym Práwem rozprádzáć uprádzáć ó Prawo ná czynienie śláte Porzédków y uśláw: Ó to że miá porzédki czynić, y Práwá nádużáć, w Zámósciu nád práwo póspolite káde mu Dziedziócyi śláżyć, iáko to Fortecé Akadémia &c. ślánowié, Konfitycye publiczney otrzyńáć nádużáć: że cóżkolwéć J. W. JAN ZAMOYSKI fundowál rozprádzáć, podpráda wácytko Powáde tej Konfitycyi

Theologia peragratam, ad quosdam Baccalariatum Licentiatum, Magisterii & Doctoratus Grados, obtenta & ementa magis subreptis, quam non proprio consensu esse nos intelleximus. Praefatum vero Privilegium Nostrium, Privilegia Universitatis Nostre Cuiuscumque à Serenissimo Nostro Praelectoribus, Nostri Iuris & totae Reipublicae datis, concessis & solutis, sit conservatum, quidem sicut Praelectores Nostri & tota Reipublica, Solam Cuiuscumque voluerunt esse Generalem Jus Patronatus velim Nobis Iuris, sibi, immutandae etiam totae Reipublicae ad illam concessis, summas, perpetuas. Item respectu Privilegii Nostri quom esistem conservatum oratum. Proinde ex his & aliis Causis animam nostram permotocantibus praesens & Constitutio Nostri Generalis Scholae Regni Cuiuscumque tum quia legimus & Constitutio Nostri Regni Cuiuscumque Civitatis Sanctae, praesentium inferatur, de expressis tenentibus & volentibus nos praesentis Reipublicae nostrae declarandum esse consensum debeat, Praesentibus, quatenus scilicet Vestra nos vestra Privilegia per scilicet Vestra a Nobis extorib, ab illis ipsi ablatam, ac à consensu Gualtheri Baccalariatus, Licentiatum &c. ex tunc suspensum &c. sub Gratia &c. Val. Zamojski Juris Regni, fol. 152.

Uwogá ná Reškrýpt Najásni: JANA III. zúgóžacy Przywólá OO. Jezuitém w Poznaniu.

Jakóz OO. Jezuiti Lwowicy Przywóléy facy ná Akadémia, mógá twierdzić za wáżny, ná przéctwiny Práwo Póspolitemu, y Akadémii Krakówskéy, gdy podobny Przywóléy OO. Jezuitóm Poznanskiém ná Akadémia Bóhá 1678. náduży, Najásni: Krol JAN III. ósłázil y deklarowál zá niewólány, y zó podchwýcony, zá wýcýniony, y zá przéctwiny Konfitycyóm y Práwóm Akadémii Krakówskéy, Móvíé inyéshy, bytoby ókázáć ó nádużáwólnošci Najásni JANA III. zé Akadémia OO. Jezuitóm w Poznaniu zatumil, y ślátki Papiezkie ná niá zátamowál. Przeszóé ten Krol w tymże Reškrýpcie śám upráwódiwá síe Na śám náper Jurovise Privilegion centis Gravibus, Postulatis, & aliis Partis Jacorem olim emanatis consensu &c. Magis subreptis quam non proprio consensu nos intelleximus &c. declarandum, quatenus scilicet Vestra nos vestra Privilegia per scilicet Vestra a Nobis extorib, ab illis ipsi ablatam, ac à consensu Gualtheri Baccalariatus, Licentiatum &c. ex tunc suspensum &c. sub Gratia &c. Val. Zamojski Juris Regni, fol. 152.

Wólnošci Najásni: JANA III. zúgóžacy Przywólá OO. Jezuitém w Poznaniu. Jakóz OO. Jezuiti Lwowicy Przywóléy facy ná Akadémia, mógá twierdzić za wáżny, ná przéctwiny Práwo Póspolitemu, y Akadémii Krakówskéy, gdy podobny Przywóléy OO. Jezuitóm Poznanskiém ná Akadémia Bóhá 1678. náduży, Najásni: Krol JAN III. ósłázil y deklarowál zá niewólány, y zó podchwýcony, zá wýcýniony, y zá przéctwiny Konfitycyóm y Práwóm Akadémii Krakówskéy, Móvíé inyéshy, bytoby ókázáć ó nádużáwólnošci Najásni JANA III. zé Akadémia OO. Jezuitóm w Poznaniu zatumil, y ślátki Papiezkie ná niá zátamowál. Przeszóé ten Krol w tymże Reškrýpcie śám upráwódiwá síe Na śám náper Jurovise Privilegion centis Gravibus, Postulatis, & aliis Partis Jacorem olim emanatis consensu &c. Magis subreptis quam non proprio consensu nos intelleximus &c. declarandum, quatenus scilicet Vestra nos vestra Privilegia per scilicet Vestra a Nobis extorib, ab illis ipsi ablatam, ac à consensu Gualtheri Baccalariatus, Licentiatum &c. ex tunc suspensum &c. sub Gratia &c. Val. Zamojski Juris Regni, fol. 152.

**ЛИСТ. ПОВТОРНИЙ
ДО ПРЕПОДОБНИХ ОТЦІВ
ЛЬВІВСЬКОЇ ЄЗУЇТСЬКОЇ КОЛЕГІЇ.**

*З рефлексіями на приписи виданих ними у 1761
щодо Львівської Академії
(текст адаптований до читання)*

Не сумніваюся Преподобні Отці, що мій дружній лист щодо вашої книги під назвою Пояснення правди у минулому році 1760 у Львові, яку Ви видали, написаний зневажливо, оскільки дуже люблю свою думку. Як і досить наполегливо (вибачте прощу) Ваша Святість любить мою думку, але цьогорічним Приписом 1761 року, ніби виправдовує прагнення Львівської академії, однак не змінює власного. Ваша Святість визнає права Краківської і Замойської академії, які належать до Речі Посполитої, чого з часів Зигмунда III слухати і визнавати не хотіла, але як нижче виявиться відхиляла. На мою думку, по дружбі і щиро кажучи, краще наслідувати скромність Великопольських отців братів єзуїтів, які клопоталися два рази щодо схожої академії для Колегії Познанської, один раз за Зигмунда III у 1611 році, другий – за Яна III у 1678. Привілеї на це королівські отримали, але продовжують свою діяльність як звичайні школи. А не так чинити, як Ваша Святість на Русі чинить, коли клопотавши три рази за Яна Казимира у 1661, 1662, 1663 роках, за Яна III 1688, за Августа II 1706, щоб відкрити Академію у Львові, коли Річ Посполита не дозволила відкриття, ще і зараз так завзято і гвалтовно її собі відкриває, четвертий раз клопочеться, не пам'ятаючи про небезпеку. Про що тут йдеться Вашій Святості? Не про школи, тому що академіки кажуть: нехай будуть у Львові назавжди, як були досі і протестують проти світу, нехай будуть медиками і вчителями світського права, але не можете для заборони святих канонів і закону, про що йдеться?

Про єдине Докторування, Скіпетр (типу булави, символ влади) і Оксамитові мантії сто років поновлюєте сварки? це, вибачте, нахабство і одержимість з боку Речі Посполитої, домагатися надання собі цієї Поваги, Честі і Оздоб, які вже три рази дати і дозволити не хотіла.

Чи не досить же для Його честі і сили в королівстві, для чого ж йому решта прав і прерогатив давнішнього Інституту Академіків, з кривдою для усього духовенства світського Ваша Святість жваво домагається, і останні заслуги перед вітчизною і костьолом перебрати собі бажає? А що більше ця жвавість знати вже, голову Вашої Святості наповнила гонором, а цей гонор допровадив до опору проти справедливості і послуху, не говорю вже про королівські мандати, та римські пригнічення у Львові; але особливо Август II у 1706 році і надалі постановив і заборонив, щоби ці сварки між Королями Речі Посполитої, Вашою Святістю і Академіками знову не поновлювалися, Площ і Кам'яниць у Львові згідно з підписаними трансакціями своїх з містом Львовом 1644 року, які принижують права Краківської Академії надалі не піднімалися. Незважаючи на те чи будуть прийняті чи відкинуті, однак висловлю <<...>>.

РЕФЛЕКСІЇ

*Щодо прав, на які претендує Академія у Львові, з
коротким зібранням справи свіжо виданим
преподобними отцями львівських єзуїтів*

Вирішили собі Преподобні Отці Єзуїти Львівські у Книзі взятій за основу пояснити світу Польському права і привілеї Академії Краківської і Замойської і показують три речі. Перша: Що право Краківської Академії від королів Казимира Великого і Ягеллона і засновників надане, нічого саме у собі не заключає, таке ж як у рівних їй школах і академіях, яке згодом передано Львівській Академії, цьому ж праву підлягає. Друга: Що привілеї Львівської Академії надані Яном Казиміром ще в 1661 році преподобним отцям львівських єзуїтів, ніяк не кривдять Академію Замойську. Третя: що казимирівські привілеї не наближаються до жодних конституцій і законів публічних.

РЕФЛЕКСІЯ ПЕРША

На Права Краківської Академії

Преподобні отці? Це вже не новина, бо особливо з часів Зигмунда III завжди один псалтир говорите про права Краківської Академії, але чи був він колись втілений, і ваше пояснення щодо прав шкіл у самому Кракові, і в

околицях Кракова, як і подібних Академій в Королівстві потрібно врахувати.

Далі уривок з Конституції 1633 латинською мовою, щодо прав Краківської Академії, що належала Речі Посполитій <<...>>.

ЗАУВАЖЕННЯ ДО КОНСТИТУЦІЇ

Святих отців львівських єзуїтів: нічого тут про Львівську чи іншу Академію немає, увесь інтерес навколо шкіл у Кракові, які наш Закон відкрив і після отриманих декретів добровільно віддав.

Академіків: 1. Ця Конституція 1633 року проголошує: Що патронат усієї Краківської академії повністю належить Речі Посполитій, таким чином преподобні отці львівських єзуїтів не можуть прирівнюватися у правах з Краківською Академією без згоди на це Речі Посполитої. Тому теперішні права Львівської Академії без відома і згоди набуті.

2. Ця Конституція проголошує, що влада втрутиться у справи між Академією Краківською та Святими отцями і прийматиме рішення. (Так і сталося) Без її відома Академію не відкривати.

3. Ця Конституція в справі отців єзуїтів про школи зі згаданю Краківської академії не прихильна до єзуїтів однак зберігає ягеллонські права Краківської академії. Таким чином відкидає до цього зроблені єзуїтськими отцями пояснення ягеллонських прав.

У своєму письмі отці єзуїтів проголошують що добровільно уступили (віддали) краківські школи? У це не можна повірити, що 27 років ця добровільність Процесом затримувалася для утримання своїх Шкіл відкритих у Кракові, суперечить цьому Маніфест святих отців єзуїтів, у якому вони визнають за реквізицію листів Владислава III. Іменем влади, Отцю Марцинові Хінчу Провінціалу цей закон наказує студентів Колегії святого Петра у Кракові розпустили. Ще більше суперечить маніфест Краківської Академії: у якому Академія дивується тому, що святі отці єзуїтів з іншої причини у своєму маніфесті запевняють, що були зобов'язані до закриття шкіл, а не через Судовий Процес, і ця справа з обох сторін агітувалася то перед королем, то перед комісарами з сенатського і рицарського уряду. Конституцією 1613 року Річ

Посполита залишає за собою усі права і прерогативи. Краківська Академія залишається єдиною в Короні, як була одна єдина 200 років ще з часів Короля Ягайла. Таким чином Львівська академія претендуючи на схожість до Краківської суперечить цій Конституції, порушує силу і цілісність давніх законів, прав і прерогатив Краківської Академії, якщо не прагне їх присвоїти собі. Тому що, хто б права і прерогативи самим Гетьманам, наприклад Воеводам чи Каштелянам на рівні з Гетьманом усіх воеводств надав, або припустимо, що прерогативи Архієпископів і інших єпископів після рішень допустив? Питаю, чи залишилися права архієпископські або гетьманські, чи теж були порушені і поділені? Таким чином подібно після відкриття у Львові Академії рівної у правах і прерогативах Краківській, сила і цілісність давніх прав і прерогатив для Краківської Академії не залишиться.

Приклад другий

Не менш преподобні отці єзуїтів познанських за часів Короля Яна Казимира отримали привілей другий на Академію в Познані 1650 року, але за протистоянням уряду, не був опечатаний Канцлером Йеджеєм Лещинським.

Приклад третій

Руські отці єзуїтів 1661 року вимагали собі також у його величності Яна Казимира привілей на Академію для Львівської Колегії (про що сьогодні ще суперечить). Маючи більшу повагу до влади ніж зараз просили друкованими Меморіалами на двох сеймах 1661, 1662 рр. про стверджуючу Конституцію. Справа не менш жваво як зараз була прийнята, і Сейми Конституції і Рим Буллі дозволили. Посольська Палата підтримала протест проти уряду в Польщі і в Римі, як наслідок єзуїти отримали привілей на Академію, всупереч прав і привілеїв Краківської Академії. У цій справі єзуїти боронилися скриптами навіть у Римі, говорячи, що Річ Посполита не поважає надання прав Академії. Оскаржив надання Львівській академії привілеїв Ян III, оскільки вони не звернулися до нього за підтвердженням.

Далі йдеться про боротьбу за привілеї Замоїською Академією <<...>>.